

De omweg is de kortste weg

Dr. Ewald Mackay pleit voor milde omgang met traditie

“Het is een gevecht. Het is een heel moeilijk gevecht om, met alles wat je weet en je hebt eigen gemaakt hebt, uiteindelijk je weg te vinden. Om staande te blijven. Om niet voor de bijl te gaan, voor welke bijl dan ook.” Een interview met historicus Ewald Mackay over traditie en identiteit is tegelijk een interview over de mens Ewald Mackay. Het is ook een interview met de docent aan de pabo-opleiding van de Driestar in Gouda, want het leven is een eenheid voor hem. Of het nu gaat over waarheid binnen tradities, rationaliteit, vernieuwing van het denken of Gods handelen in de geschiedenis, Mackay heeft ermee geworsteld – diverse keren valt het woord *gevecht*.

Titaantjes

Het gevecht met de traditie begon al op jonge leeftijd. Mackay groeide op in Sliedrecht, in een zeer behoudende wereld met een enorm absoluut waarheidsbegrip die hij achteraf typeert als bijna mythisch. “Die wereld viel samen met de waarheid. En haar scheidslijnen waren ook volledig de mijne.” Tot de vader van een vriend evangelisch werd en zich liet overdopen. Het gevolg: “Ik mocht geen vriendje meer zijn met hem. Dat wilde ik helemaal niet. Ik moest me gaan verdedigen en zat in een soort spanningsveld: waar sta ik nu zelf eigenlijk temidden van dit geheel? En wat is waarheid in dezen?” Op de middelbare school, Guido de Brès in Rotterdam, ging hij de grote vragen niet uit de weg. “Daar is voor mij wel een wereld opengegaan, moet ik zeggen. Met een aantal goede vrienden ben ik heel intensief boeken gaan lezen. Theologie en filosofie. En daar ontstond voor het eerst zicht op een andere wereld, een wereld achter die traditie. We lazen Kierkegaard, Pascal, Berkhof en Buber. Alles tegelijk. Zoals Nescio ergens zegt: ‘Titaantjes, dat voelden wij ons wel.’ Je was daar met een heel gevecht bezig. Het had ook wel iets heel moois, een zekere romantiek.”

Na de middelbare school ging Mackay in Leiden geschiedenis studeren. “Al snel viel me dat verschrikkelijk tegen, moet ik zeggen. Vlak en leeg. Dat was voor mij wel een heel belangrijke confrontatie met een andere wereld. Als je zo’n sterke traditie hebt, kun je daar natuurlijk je twijfels en vraagtekens bij hebben, maar het is wel interessant en boeiend. Want er valt iets te vechten. Ik heb het, toen ik in Leiden kwam, als heel vervelend ervaren dat ik in een soort vacuüm viel. Er werd helemaal niet gevochten. Wetenschap was een soort ambtenarij van negen tot vijf.” Hij specialiseerde zich in het Midden-Oosten en schreef een scriptie over de koptische kerk van Egypte. “De traditie van de koptische kerk is een absolute traditie die dezelfde pretenties heeft als mijn *bewaar-het-pand* wereld. Maar het was werkelijk een ander universum. Dan zit je daar in dezelfde wereld als waar Mozes ooit heeft rondgelopen. Die ervaring heeft mijn traditiebesef heel sterk gestuurd. Een andere ervaring die dit erg stuurde, maar dan vanuit de Joodse traditie, was tijdens mijn baan aan de VU.” Mackay organiseerde daar congressen over het Midden-Oosten. Tijdens één van die congressen sprak Abba Eban, de eerste minister van buitenlandse zaken onder Golda Meïr. “Abba Eban sprak daar werkelijk profetische woorden voor mij. Dat achter de horizon van de politieke partijen een helder, een groter licht schijnt. Een bijna Messiaans perspectief op de geschiedenis van Israël. Dat is voor mij een soort ommekeer geworden. Terug naar een belangstelling die ik een beetje opzij gezet had, want ik wilde maatschappelijk relevant zijn en de wereld verbeteren.”

Open en onbevangen

De ommekeer, die door de lezing van Abba Eban in gang werd gezet, resulteerde in een proefschrift over de filosofie van de geschiedenis. Zes jaar was hij bezig met de vraag: kun je in het moderne heden spreken over God in de moderne wetenschap van de geschiedenis? Het – veel bekritiseerde – antwoord was: ja. “Ik kreeg en krijg veel sceptische reacties, ook vanuit de reformatorische wereld. ‘Kan dat nou wel, hoe wil je dat nu gaan doen?’ Ik weet zelf ook wel dat het verdraaid lastig is. Ik ga niet als een soort Abraham van de Velde Gods hand duiden. Wat dan wel? Dat is lastig. Ik ben zelf nog met een boek bezig. In dat boek probeer ik wat in mijn proefschrift en in de bundel *Gedenksteden in de Jordaan* staat, concreet historisch gestalte te geven. Op het niveau van de hoofdmomenten van de Europese denkgeschiedenis probeer ik het denken vanuit God in de wetenschap op voorzichtige wijze concreet historisch gestalte te geven. Een soort handboek voor de Europese denkgeschiedenis. Dat is waar ik mee bezig ben vanuit mijn besef van traditie. Traditie in zijn levende gestalte met respect voor de groten: Augustinus, middeleeuwers, Groen, enzovoort.”

Wat houdt dat voor u in? Wat is uw verhouding tot de traditie?

“Ik zie traditie, met een beeld van Abel Herzberg, als een overdragen van een doos met brieven van iemand aan zijn kleinzoon. Daarin vertelt hij aan zijn kleinzoon wat de ziel is van zijn denken. Traditie is als een doos met brieven die ik heb gekregen van mijn voorouders. Dan sta je voor de vraag: wat doe je daarmee? Kort gezegd zijn er dan drie standpunten die ik kan innemen. Je kunt ze over boord kieperen. Je kunt ze letterlijk kopiëren in je eigen bestaan, dat je zelf niets toevoegt maar ze gewoon aan jouw kinderen doorgeeft. En je kunt een soort spannend midden bewandelen, dat noem ik dan open traditie. Ik wil in een open traditie staan. Op een positieve manier wil ik vasthouden aan de oude traditie, aan wat ik daarvan als kern beschouw. Wat ik als mijn taak zie, is dat je vanuit het oude voortbouwt aan iets nieuws. Dat vind ik ook deel van de traditie, dat hadden Augustinus, Pascal en Kierkegaard ook. Dat je op een enigszins onbevangen en open manier in de wereld durft te staan. Iets wat ik ontdekt heb is dat onze traditie het altijd heel sterk heeft over waarheid. Ze wil altijd precies weten hoe je denkt over X, Y, Z. Doordat ik allerlei andere tradities heb leren kennen heb ik ontdekt dat dat een typisch kenmerk is van een gesloten traditie. Wij willen altijd een ander de maat nemen. Ik ben een soort krampachtigheid verloren waarmee ik naar andere mensen kijk. Ik wil gewoon eerst iemand recht in de ogen kijken en weten: wie ben je nu eigenlijk, waar zit je en waarom zit je daar? Een meer ontspannen manier van

omgaan met de dingen is voor mij inherent aan wat ik als een open traditie beschouw en waarin ik mijn eigen oorsprong behoorlijk bekritiseer. Dan moet ik natuurlijk niet in de oude fout vervallen om met een soort felheid, die feitelijk deel is van de traditie, haar aan te vallen. Maar in mildheid die traditie bijvoorbeeld ironisch bekijken. Ik ben ook minder rationeel gaan denken. Het gaat veel te veel om de rationele aspecten: theologie, filosofie, de wetenschap. Wat ik de derde weg noem is altijd een beetje in de marge in de kerkgeschiedenis aanwezig geweest. Bijvoorbeeld de middeleeuwse mystici en Kierkegaard, de randfiguren in de kerk, de stiefkinderen van het christendom. Daar ben ik nu heel erg mee bezig. Ik denk dat er ook een kennen is, ook van God, dat langs andere wegen gaat.”

Tienduizend kilo

U zei: “Traditie is voor mij een stapel brieven die je van grootouders krijgt.” Dat is dan iets wat je tot je kunt nemen: je leest het en je vormt er een beeld van. Zit daar ook niet iets rationeels in?

“Ik denk dat je gelijk hebt. Zoals ik er over spreek is toch ook met een soort distantie waarin je er over spreken kan. Een traditie is bijna genetisch. De vis is de laatste die het water herkent waarin hij zwemt. Het is het moeilijkst om je eigen rug te zien.” Mackay illustreert dit met een Egyptische ervaring. “Op een gegeven moment werd ik uitgenodigd om naar een koptisch orthodoxe kerkdienst te gaan. Daar was een doopritueel, een aantal jongetjes werd gedoopt. Toen de kerkdienst afgelopen was, nodigden ze mij uit om mee te komen

Ik wil vasthouden aan de oude traditie en voortbouwen aan iets nieuws

naar de plaatselijke barbier. En daar werd het jongetje besneden. Ik dacht: ‘hoe kan dit nou?’ Ze waren heel verbaasd dat ik daar vragen over stelde. Dat is nu het water waarin je zwemt. Op rationeel niveau kun je nog wel zeggen: er is een uitverkiezingsopvatting, ik ga de hele geschiedenis van het predestinatieprobleem langs en dan kan ik me er op een andere wijze toe verhouden. Maar dat is veel ingewikkelder voor dingen die op een veel diepere laag zitten. Dat maakt dat het een gevecht is. Het is een ongelooflijk moeilijk gevecht om, met alles wat je weet en je eigen gemaakt hebt, uiteindelijk je weg te vinden. Om staande te blijven. Om niet voor de bijl te gaan, voor welke bijl dan ook. Maar tegelijkertijd troost mij de gedachte dat deze werkelijk ook een spanningsvolle werkelijkheid is, en dat is misschien wel één van de meest essentiële opvattingen die ik heb. Dat dat ook haar bedoeling is. Gods bedoeling. God had de wereld ook anders kunnen scheppen. Ik ervaar haar als een wereld waarin als het ware een dubbeltje op zijn kant staat en waarin aan twee kanten tienduizend kilo tegenaan staat te duwen. Niet aan één kant, dan sla je het plat. Dan krijg je, om het theologisch te duiden, een soort noodlot-achtig idee over uitverkiezing bijvoorbeeld. Als je het aan de andere kant plat slaat, is er totale vrijheid: ik maak zelf mijn eigen wereld. Maar er is een spanning en dat is juist de bedoeling. Dat is de *piece de resistance* van de werkelijkheid zelf. En dat

geldt ook als het over traditie gaat. Je kunt helemaal opgaan in het nu, als een soort BNN-achtig figuur. Lang leve de lol en we maken er gewoon iets moois van. Schep je eigen arrangement. Dat is een platte, lege wereld, waar, volgens mij, ook niemand vrolijk van wordt. En de andere kant: als je in een soort gefossiliseerde traditie gaat staan, waar de reformatorische traditie vaak een handje van heeft, dan is de spanning er ook uit. Dan doe je dingen omdat je ze moet doen.

Op dat vlak is het voor mij op het scherpst van de snede leven. En dingen tot je laten komen die op jouw weg komen, die ook met jezelf te maken hebben. En dat vervolgens allemaal een plaats geven. Dat is voor mij een enorme spanning en heeft alles te maken met beweging. Deze werkelijkheid is niet statisch, er is verandering door de tijd. Identiteit is ook geen statisch begrip, maar gaat door verandering. Identiteit is niet gegeven, nee, het is een soort mysterie voor mij. Wij zijn door God geschapen als een persoon. Die persoon begint gewoon als kind en eindigt als volledig ontplooid gestalte en persoonlijkheid, voor wie heel zijn geschiedenis op een gegeven moment als het ware gecodeerd is in zijn ziel. Heel de geschiedenis is deel van de identiteit geworden en was eigenlijk ook al deel van de identiteit. Dus je bent wie je bent, maar tegelijkertijd is dat een wordingsproces.”

Het torso van Gods openbaring

Volgens Mackay kunnen we niet zonder traditie. “Het evangelie, Gods openbaring, treedt binnen in de wereld. En altijd vormt zich dan een torso, een traditie. Dat is het spreken Gods en het antwoordend spreken van de cultuur. Dan krijg je nooit een zuiver christendom of iets dergelijks. Dan krijg je een traditie. En dan is het heel moeilijk om op een gegeven moment nog te zien welke karakteristieken een traditie heeft. Je staat in die traditie, je participeert in een mythe. Je hebt deel aan je eigen mythologie. Maar het is dan een ware mythe, niet een soort relatief iets. Het gaat over de waarheid, maar het is de waarheid in de gestalte van een cultuur. Dat heeft iets beperkts. Het is niet zo dat de waarheid beperkt is, het is geen relatief waarheidsbegrip. Het Woord Gods is het Woord Gods. En Zijn spreken is Zijn spreken. Alleen ik ken ten dele. Ik ben een beperkt en zondig mens. Ik lees die waarheid Gods met mijn ogen en met mijn hele universum, waar ik me voor een groot deel niet bewust van ben.

Traditie is dan ook juist veel meer dan iets toevalligs. Juist om mijn beperkte toevalligheid dichterbij het Woord Gods te brengen is traditie een soort bezinking van het beste en hoogste uit alle eeuwen. En dat geeft mij een soort middenhouvast tussen mijn eigen, nietige staan in een wereldje en de eeuwige waarheid Gods. Traditie is een soort middengebied. Je kunt het heel goed vergelijken met de muziek. Ik kan nu pianoles gaan nemen. Maar ik kan niet in mijn eentje een soort toonsysteem gaan bedenken en een eigen muzieknotatiesysteem. Ik kom gewoon binnen in de klassieke traditie. En als ik op een bepaald niveau in de traditie ben, kan ik, als ik werkelijk begaafd ben, een nieuwe bijdrage aan de traditie leveren, kan ik proberen de rivier enigszins te buigen. Wat in de muziek de bedding van de muziekgeschiedenis is, is voor mij in het geloof de bedding van de traditie.”

In welke richting zou u de rivier vandaag willen buigen?

“In de reformatorische traditie mis ik het elan. Deze traditie is bij gratie van haar eigen elan groot geworden. Er was gewoon op een gegeven moment een aantal geleerden dat een bijbelvertaling ging schrijven. Er kwamen psalmberijmingen. Er zijn er een aantal tegelijk geweest en één komt bovendien. En er zijn theologische werken door Gomarus en dergelijke geschreven. Maar we zitten hier nu in een braaf strak gestreken landje, theologisch gezien. Als iemand een creatieve geest heeft en een mooie psalmtekst opschrijft uit het Hebreeuws, dan komt heel Nederland in commissieverband over je heen.

Gods openbaring treedt binnen in de wereld en altijd vormt zich dan een torso

Ik zou dat elan terug willen hebben in de traditie. Maar ik zie dat niet zomaar gebeuren. Ik doe wat mijn hand vindt om te doen. Tegelijk hoeft je ook niet krampachtig te zijn. God is niet gebonden aan de traditie en de beperktheid van mensen. Gods spreken heeft binnen elke traditie ook een eigen onafhankelijkheid – in de katholieke, Augustijnse zin van het woord. Ons spreken over God is spreken over God ons ondanks. In het spreken van een predikant probeer ik door het torso heen iets van het beeld Gods te zien. Als ik het Woord Gods lees, dan is er mijn beperkte verstand en het Woord Gods, dus is het spanningsveld al aanwezig. Ik waardeer het positief dat het torso gegeven is. Vervolgens zit ik dan in mijn beperktheid en met dat Woord Gods in de kerk en dan probeer ik weer uit de beperktheid van zo'n predikant de waarheid te vissen. Dat is natuurlijk vrijwel onmogelijk, eerlijk gezegd.”

Is het dan niet zo dat je eigen historiciteit gewoon veel raakvlakken moet hebben met de historiciteit van de predikant? Op het moment dat die twee werelden te ver uit elkaar liggen, dan ontstaan er problemen.

“Dat heeft natuurlijk ook met zoiets als geestverwantschap te maken. Maar tegelijkertijd gaat het ook een stap verder. Ik heb een aantal keer meegemaakt dat juist iets wat als een bom inslaat, als een *Fremdkörper* binnenkomt, je tot een zeker inzicht of iets nieuws brengt. Dus het is geestverwantschap, maar dat kan ook op een heel ander vlak zitten of de zaak een andere richting inbuigen. Ik vind het ook heel mooi als een predikant dingen zegt waar ik het niet mee eens bent, maar die mij wel aan het denken zetten.

Dat is met de waarheid Gods natuurlijk ook zo. Ik lees het Woord en als het gaat om dingen die mij helemaal niet aangaan, dan is het makkelijker om het daarmee eens te zijn als wanneer het gaat om dingen die mij wel aangaan. Als ik heteroseksueel ben is het veel makkelijker om de teksten over homoseksualiteit te lezen dan wanneer ik homoseksueel ben. Je moet ook gewoon eerlijk zijn in dat soort dingen. Je moet er niet vanuit gaan dat je haar alleen de goede kant uitgestreken wordt.”

Scheepswand en aangroeisel

Doordat je open staat voor nieuwe inzichten kan de weg alle kanten op gaan. “Ik weet nog helemaal niet hoe ik over tien jaar denk, als ik de tijd van leven heb. Je hele leven is een weg. Maar uiteindelijk, voor Gods aangezicht staande, is het één tweeslag waar de boom heen valt. Dat is in termen van de eeuwigheid: is je ziel in God of niet. Dat is voor mij de diepste stem van buiten. Die de bedding van mijn rivier verlegt of niet verlegt, of ik het leuk vind of niet. Zo diep gaat het, denk ik. Het gaat altijd om de ultieme waarheid. Je kunt daar ontspannen in staan, maar uiteindelijk is het een finaal moment. Iedereen, die enigszins serieus in zijn leven staat, weet dat hijzelf op het spel staat. Tegelijk is er naast deze essentie het bijkomstige. Je kunt het vergelijken met een scheepswand van een schip dat zes jaar gevaren heeft en waaraan de dingen helemaal aangekoekt zijn. Sommige dingen zijn zo essentieel, dat is de scheepswand. Dat is het hart van de traditie waar mensen voor op de brandstapel gestaan hebben. Maar als het gaat over een kuitbroek en dergelijke futiliteiten meer, dan moet je gewoon zeggen: ‘Pak de hakbijl en schraap het er af.’ In elke traditie zit een hele hoop van dat aangroeisel. Orthodoxen en katholieken hebben ook heel veel van dat soort zaken. Heel de volksdevotie bijvoorbeeld. Tegelijk hebben deze grote tradities ook bepaalde essenties uitgedrukt die wij weer van hen kunnen leren. Van de byzantijnse traditie heb ik bijvoorbeeld de notie van Christus Pantocrator geleerd. Christus die het al regeert, de kosmische dimensie van het christelijk geloof. Dat mis ik dan helemaal in de Reformatie, dat is een provinciaal gebeuren. Zo kritisch ben ik naar mezelf.”

Wat is voor u de kern, de scheepswand van de reformatorische traditie?

“Ik denk dat het meest wezenlijke van onze traditie is – met een woord van Prof. J.P. Versteeg: *gerechtigheid als geschenk*. Dat is het punt waarop onze traditie dieper dan alle tradities ter wereld gepild heeft. Sola gratia. Dat is het hart van onze traditie. Daarom sta ik er nog steeds in. Ik heb dat ontdekt door eerst afstand te nemen en al die tradities van de grote kerken te onderzoeken en te leren kennen. De omweg is de kortste weg. Net als in het verhaal van Maeterlinck, *De blauwe vogel*. In dat verhaal is men op zoek naar die mythische blauwe vogel. Uiteindelijk heeft men heel de wereld gezien en vindt men die vogel thuis.”

Kun je zeggen dat, wanneer juist die zaken in het geding zijn die aan de fundamente van het bestaan raken, het dan ook niet meer uitmaakt in welke bedding je precies zit?

“Ja. Naarmate het meer gaat over de aanraking Gods, vallen de beddingen weg. Ik moet zeggen dat ik heel mooie dingen heb meegemaakt met mensen die katholiek of koptisch zijn. Moet ik dan zeggen: je zit in de foute kerk? Dat doe ik dus niet meer. Dat is aan God. Ik heb daar een zielsverwantschap mee ervaren, op dat moment. Je kunt door je eigen weg te bekijken dingen relativeren.”

Even terugkerend naar de scheepswand. Als het schip in het dok gaat, moet dan alles er af? Of zijn bepaalde lagen gewoon goed en kun je die laten zitten? En in hoeverre is traditie maakbaar?

“Over de maakbaarheid ben ik erg sceptisch. Juist een meer ontspan-

nen traditiebegrip kan helpen om delen van de traditie te aanvaarden. Door te zeggen: 'Rokken zijn niet bijbels, maar een deel van de traditie', kun je er ontspannen mee omgaan. Ik zou af willen van het feit dat ik hier in de klas een meisje in een rok zie zitten en haar straks tegenkom in de trein in een broek. Dat is zo dubbel.

Wat zit daar achter?

"Dat is de puur statische, formalistische traditie. Dat is een regel waar iemand niet in gelooft. En dat krijg je heel snel met dat soort regels. Ik vind dat wij er gewoon heel eerlijk in moeten zijn dat dat soort voor openbaring aangeziene dingen plaatselijke gewoontevorming is. Er moet een hoop frisse lucht binnen. Je krijgt altijd het tegenargument: als je dit doet, voor je het weet kom je bij Kuitert uit, zie het boek van Agnes Amelink over de gereformeerden. Dat is ook historisch een feit. In dat Hollandse torso is het kennelijk niet mogelijk om op een volwassen manier met deze dingen om te gaan. Het is alles of niks. Ook theologisch: het gaat altijd over Kuyper, Kersten, Schilder, Steenblok. Allemaal scherp-slijpers. Maar het gaat nooit over Izaäk van Dijk, een ethisch theoloog, een irenische gestalte. Die is totaal onbekend."

Geen machtswoorden

Ontspannen omgaan met traditie kan vorm krijgen door niet heel fel tegen fouten te ageren, maar door nieuwe dingen toe te voegen. "Ik vind het interessant om in de traditie weer dingen te introduceren die verloren zijn gegaan. Bijvoorbeeld de notie van stilte en van ascese. Ik vind dat met het badwater heel veel kind is weggegooid in de reformatietijd. Een gezonde volwassenheid is dat je op een gegeven moment na een ruzie zegt, als alle borden aan gruzelementen zijn: 'Dit hadden we niet kapot moeten maken.' Vanuit de Joodse traditie zou je dan kunnen denken aan de wijze waarop het eten bij hen een plaats heeft binnen de traditie. Wij eten gewoon alles. De Joodse traditie heeft lijsten waarop staat wat je niet eet. Dan gaat het er mij niet om dat je Joods moet worden, maar als je er over nadenkt hoe wij met onze dieren omgaan, lijkt dat nog op hoe de Schepper het bedoeld heeft?"

Als we spreken over traditie hebben we te maken met de gemeenschap van de kerk. Van uw weg zal er geen tweede zijn. Een ander maakt andere keuzes, maakt andere afwegingen. Wat moeten we concreet met de situatie in de gereformeerde gezindte?

"Als ik met studenten over deze dingen praat voel ik vaak dat spanningsveld. Zij zijn erg gewillig en zijn vaak enorm zuiver. Heel mooi vind ik dat, dat zouden ze vast moeten houden. Tegelijkertijd staan ze in een massieve kerk. De zaken worden van boven naar beneden gedirigeerd. Maar onderop zie ik hele mooie, open en verrassende mensen. Wat is dan wijsheid? Ik geloof dat er in eerste instantie iets innerlijk moet veranderen. Daar heb ik ook wel enige hoop op. Er zijn heel veel mensen die eigenlijk gewoon wat moeite hebben met de gang van zaken in hun kerk, maar uit beleefdheid daar eigenlijk heel weinig van zeggen. Ze zijn ook bang, want mensen die wel hun nek uitsteken komen vaak in de problemen. Onder de studenten hier zie ik een enorme hang naar openheid. We leven in een wereld waarin hiërarchie verdwijnt, maar in de gereformeerde wereld is

hiërarchie op het niveau van kerkleiding nog heel evident aanwezig. Ik denk dat heel veel jonge mensen vandaag de dag daar lak aan hebben. Maar wel gewoon in het straatje blijven wandelen. Tot ze er uit springen.

Mijn overtuiging is: willen we deze traditie overeind houden, dan kan dat maar op één manier. Dat is door middel van persoonlijk gezag en niet door macht. Als jij vaststelt: 'Ik heb een overtuiging en ik heb daar eerlijk en kritisch naar gekeken en die is krachtig genoeg', dan mag die overtuiging ook een soort elan hebben. Ik denk dat dat op een student of leerling uitstraalt. Maar studenten voelen feilloos aan – dat is heel kenmerkend voor deze generatie – of iemand gewoon de goegemeente ten koste van alles wil continueren, óf dat iemand juist bereid is om naar ze te luisteren en dan met een fatsoenlijk antwoord komt. Dan is macht niet veel meer dan de bevoegdheid om knopen door te hakken. Anders krijg je anarchie. Zoals Augustinus het ook zegt: om het kwaad te beteugelen is er gewoon zo iets als macht nodig. Macht is zo min mogelijk méér als gezag."

Socratische taak

"Mijn persoonlijke taak? Wat je hand vindt om te doen, moet je doen. Voor mij is alles een eenheid. Dus als ik hier werk, is dat mijn bijdrage aan de kerk en mijn bijdrage aan de kerk is mijn bijdrage aan de wereld. Ik ben zelf eerlijk gezegd ook wel een solist, een beetje een *Einzelgänger*. Ik hou absoluut niet van club- en buurtwerk en dat soort zaken. Ik vind het goed dat die dingen gebeuren. Mijn taak is een andere en dat is toch meer in het front werken, naar de buitenwereld toe. De denkwereld. En daar is ook heel veel te doen. En er zijn maar weinig mensen die zich bezighouden met de wetenschap, vanuit de traditie. En ik moet ook zeggen: juist een zekere ontspannenheid maakt dat ik me op een gegeven moment wel kan voegen in een traditie. Juist als je eenmaal een wereldreis gemaakt hebt, kun je ook weer in je eigen traditie leven.

Mijn taak zie ik als een soort socratische taak. Ik wil lastige vragen stellen. Bepaalde dingen laten zien die gewoon in de traditie liggen, die in het verleden gegroeid zijn. Een zekere helderheid verschaffen, zodat je mensen misschien verder helpt in hun eigen staan daarin. Wij, als hoger opgeleiden, volgen een bepaalde weg die een ander niet volgt. Om voor een forum van een winkelier en een arbeider dit soort debatten te voeren, wat wij nu doen, is heel moeilijk. Je moet wel eerlijk zijn en het op één of andere manier doorvertalen, zonder dat je mensen daardoor in verwarring brengt. Daarom zou het voor mij ook heel moeilijk zijn om predikant te zijn. Dat is ook mijn weg niet. Het is voor mij beter om een soort oppositieve rol te vervullen, wat als docent binnen de Driestar wel kan. Maar ik ga me hier niet rebels opstellen. Ik zie het hier vooral als mijn taak om een raam op de wereld open te zetten. Ik probeer studenten wel een spiegel voor te houden, ze aan het denken te zetten. Ik benoem wel de hardheid waarmee we elkaar te lijf gaan en ik bepleit een zekere mildheid. Een soort levenswijsheid waar mildheid een deel van is."

Elco van Burg
Linco Nieuwenhuyzen
Gerrit van Valen